

Cs. Nagy István

Fülkeutas

A Föld heliocentrikusan kering
a legújabb kopernikuszi fordulat szerint:
népes műbolygócsaládját hátán viszi.

Az expressz is rendre üldözi
célját, menetrendre, kivéve, ha nemzetközi.

Földön-egen mindig csak
a közvetlen fülkeutas,
ő a ludas
az együttlétetlenségben.

Hadonászva handszárral,
panganéttel,
párbajtőrrel,
fringióval fölvázt,
bicskamaxi-böllérekkel,
szabályával szel
a nemzeti kolbászt.

BARCZÁNFALVI FERENC VÁZLATKÖNYVÉBŐL

A falu változásai

Sok ága-boga van annak az egyetlen mondatnak is, hogy növekszik az érdeklődés a falu változásai iránt. Bele kell értenünk az ott lakók, a távozni készülő, az onnan elköltözött érdeklődését, és természetesen a városiakokét is. Mind lényeges, de nagyobb a súlya a gazdaságirányításban és településfejlesztésben érdekelt szervek érdeklődésének. Kötődésünk vagy szellemi fölkelésünk árnyalhatja a képet, felhívhatja a figyelmünket lényeges szempontokra, de ösztönözhet bennünket arra is, hogy lényegtelenebbeket helyezzünk a lényegesek elé. A megalapozott döntéseket ismereteink kormányozzák, de nem várható el egyetlen döntésre jogosult, vagy döntésre kötelezett embertől sem, hogy körzetminden településnek minden kis és nagy tényezőjét első kézből ismerje. Könnyebb eligazodnia a bonyolult szövevényekben is, ha támaszkodik a morzsákat is összegyűjtő, a változásokat rendszerbe foglaló, tendenciákat kereső tudomány vizsgálódásaira és kutatási eredményeire. Egyre több alapos munka segíti a tájékozódásban, jó lenne, ha hihetnénk a falu változásait tárgyaló tudományos munkák iránti érdeklődés fokozódásában is.

Az Akadémiai Kiadó most jelentette meg Mészáros Rezső tanulmányát, címe: *A falusi átalakulás alapvető térfolyamatai a Dél-Alföldön*. Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye képezi vizsgálati területét, feltételezései és következtetései azonban másutt is figyelmet érdemelnek.

Évszázadokon át a falu a mezőgazdaságot jelentette. lakóia a paraszt volt. Vaskos ítélet volt ez a maga idejében is, napiainkban azonban a fölületes szemlélő is cáfolni tudja. A falu lakói közül egyre többen nem közvetlenül kötődnek a mezőgazdasághoz. Fölvívja azonban a szerző a figyelmünket könyvének elején, hogy a mezőgazdaságra alkalmas területeken a mezőgazdaság jelentősége ténylegesen nem változott, inkább növekedett, és föltételezhetően tovább növekszik. Kiigazításra szorulnak azok a nézetek, amelyek szerint a falu fejlődése az iparosítás kizárólagos függvénye, noha az ipar megtelepedése valóban fontos tényező. A mezőgazdasághoz szervezettileg is kötődő ipar súlya lett a legnagyobb, amely sokszor egy-egy jelentős városi üzemhez is kötődő melléküzem-ága a szövetkezetnek. Megítélése szerint szolgáltató jellegük erősítése fontos követelmény lesz.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése igen nagy változásokat hozott, ez szinte közhelynek számít sok év óta. A területi

koncentrációt, a szövetkezetek egyesülését természeti és közgazdasági adottságok, gépészeti lehetőségek és termelési eljárások egyaránt sürgették, de ezektől független tényezők néha fölélegesen is erőltették. Tanúi voltunk — és vagyunk — közgazdasági határokat is átlépő egyesülési-egyesítési folyamataknak is. Várható, hogy az új helyzet a közigazgatásban is érezteti majd hatását. Ha ennyire fontos maradt a mezőgazdaság, talán jobban kell figyelniük annak változásaira is. Arra például, hogy nő-e a parlag — a termőfölddel való pazarlás egyik formája ez —, vagy arra, hogy a szakszövetkezetek — gazdasági létjogosultságuk nem vonható kétségbe! — az élőmunka pazarlói maradtak. Adatokkal bizonyítja a szerző, hogy a gazdaságok jelentős részében még mindig nem teremtődtek meg a folyamatok intenzív fejlődés lehetőségei, és szintén adatokkal bizonyítja, hogy nagy kiterjedésű, dinamikus fejlődő agrárterületek is kialakultak.

A változások társadalmi vonatkozásai mellett se megvél az szó nélkül a kutató, bár előre bocsátja, más tudományágak földadatai a részletek földértése. Utalásai figyelemre méltók a demográfiai változások fő vonásait és a foglalkozási átrétegződéseket illetően is.

Anélkül, hogy meglevő arányokat tolnánk el, néhány mondatból tovább időzünk az életkörülmények változásainál. *Központi és helyi területfejlesztési célkitűzések egyaránt nagy fontosságot tulajdonítanak annak, hogy az életkörülmények területi különbségei csökkenjenek*. Nem csupán a város és falu közötti különbségre utal, hanem arra is, hogy a falvak igen eltérő mértékben tudják modernizálni lakóik életkörülményeit. Nemcsak a település mérete, gazdasági és adminisztratív szerepköre játszik itt szerepet, erőteljesen beleszólnak a falu sorsáról vallott nézetek, és ezzel összefüggésben a területfejlesztési elképzelések is. A lépten-nyomon tapasztalható aránytalanságok, sőt torzulások egyre erősebb vitákat kavarnak — ezt már mi tesszük hozzá.

Elsősorban az eddigi változásokat összegzi Mészáros Rezső körülmekint alaposággal, alkalmanként a kritikától se riadva vissza, de nem feledkezik meg a tendenciák fölvázolásáról sem. Néhány mondatot ragadunk csak ki ebből a fejezetből: *A falufejlődés egyik fő irányítóját a dinamikus mezőgazdaság jellemzi. A dél-alföldi falusi ipar... csak szűk területen tölt be meghatározó gazdasági*

funkciót, más oldalról viszont az ipar falusi jelenléte döntő fontosságú a lokális foglalkoztatási átrétegződésében. Lényegesnek tartjuk azt a fölismérést, hogy az államigazgatás területi szervezete lényegében a falu korábbi, mozdulatlan hierarchikus viszonyait tükrözi. A feszültség feloldása — szerinte — az államigazgatás területi szervezetének funkcionális differenciálásával érhető el.

Volt alkalma még figyelnie a Miniszttertanács országos településhálózat-fejlesztési koncepciót módosító határozatára (1981.) is. A módosításokat indokoltak tartja, de nézete szerint azok csak átmeneti megoldásnak tekinthetők. Úgy véli, néhány év múlva szükségessé válik a falusi térségeket is átfogó, gazdasági-társadalmi lehetőségeinkkel és céljainkkal összhangban álló új településhálózat-fejlesztési stratégia kidolgozása.

H. D.

Panelka

Történt, hogy a szegedi orvosegyetem pénzét kapott arra, hogy „növelje a kollégiumi férőhelyek számát”. Annál kevesebbet, hogy új házat emeltethessen, ahhoz azonban eleget, hogy bővítsa a meglévő. Azt, amely történetesen a Dóm téri együttes nyugati szárnyában helyezkedik el; szűköske udvarral, amit a Kelemen utca felől tömör téglakerítés határol.

Az udvarra gyorsan kimondott az ítélet: kell az új kollégiumi szárny számára. Most már csak azt kellett eldönteni: milyen legyen az az új ház, amit a Rerrich Béla tervezte patinás régihez fog csatlakozni. No ez sem volt nehéz. Épített akkoriban a DELEP valahol egy diák-szállót házyárból való panelekből. Ha ez megteszi ott, megteszi itt is! Ha nem? Forduljanak a doktor urak a Kőmives Kelemenhez.

A dolgokat így elrendezvén tervező után lehetett nézni. Am ez a gond már a nagy gyakorlatú beruházó vállalat, az EÜBER nyakába szakadt. Gond bizony! A szegedi építésznek így nem fűlt a foga a feladathoz. Nem való ide afféle tucatház, nevencsen panelskatulya!

De hát kellett a kollégium! Így azután föl vállalta a tervezést az egyik legrangosabb budapesti tervező vállalat, a KÖZTI. Neki is veselkedett derekasan, hogy a paneltervét keresztül hajszolja a tű fókán. Hanem a fránya ház megmakacsolta magát és — ahogy ez előre látható volt — sehogyan sem akart Rerrich mester művéhez szelidülni. Baj van, segítsen aki tud!

Nem is volt hiány jó szándékú segítőkben. Istápolta a tervet az illetékes Építészeti és Városrendezési Tervtanács, gyógyították al- és főépítések. Javaslatokat adott az Országos Műemléki Felügyelőség. Végül is a DELEP tervező részlege vette át a gyógykezelést.

Elkészült hát a terv. Igaz, hogy e közben eltelt három-négy esztendő. De — mint tudjuk — nagy tettekhez sok gondolat szükséges. 1982 tavaszán hozzáláttak a DELEP szakemberei a kivitele-

zéshez és talán 1983-ban a medikusok megkapják a rég várt tetőt a fejük fölé.

Majd! Am, hogy a Dóm tér, a Tisza-parti város mit kapott: már látszik. Szerencsére nem mindenhol... A Kelemen utcán sétálók szeme elől — legálabbis nyáron — a megkímélt fák lombja valamelyest takarja az új épületet. Rejti valamelyest a régi épülettel egy időben emelt téglakerítés is, ami — ez már bizony elmondható — az új épület építészeti szempontból legértékesebb részletének ígérkezik.

A többi? Nos, a tervezők, sügők, konzulensek egyként jeleskedtek annak érdekében, hogy a ház más mutasson, mint ami. A házyári paneleket barnára festették. Ettől ugyan a ház még nem barátokzik a Dód tér kliniká-architektúrájával, de kétségtelenül nem kőzűzálék vi-csorog ránk.

A típusablakok sűrű osztóbor-dás változata a Dóm téri ablakok rossz paródiája ugyan, viszont — úgy lehet — erősíteni fogja a fejlődő országokból hozzánk érkező és a világot ezen keresztül szemlélő medikusok szabadságvágyát. A legeredetibb részlet azonban — már ami a „másságra” való törekvést illeti — az a plébából készült istentudja micsoda, ami a magas tetőt (pártafalat, párkányt?) volna hivatott idézni (pótolni, feledtetni?).

Ha a lakótelepi tucatházak tekintete bamba, az új kollégium arcúata — nyilván a túl erős drogok hatására — inkább valami eszelősséget tükröz: „Főorvos úr! En vagyok Rerrich Béla...”

Mondják — alighanem igaz is —, hogy a pokolba vivő út csupa jó szándékkal van kiflaszterozva. Jóllehet az is való, hogy ennyi tervezői jó szándék, lelemény — és feltehetően harc — nélkül az új ház — környezetében — katasztrofális lenne. Így csak siral-mas! Am az sem kérdés, hogy ennyi szellemi energia akár remekművet is létrehozhatott volna, ha bárgyú rejtvények megfejtése helyett arra hasznosítják, amire való: alkotó munkára!

Kérdézhető valaki: ha kezdet-től fogva nyilvánvaló volt, hogy a Rerrich-féle épület házyári panelekből épített szárnyal történő bővítése építészeti képtelenség, miért vállalta megis az építet-őt és miért a beruházó? Nyilván, mert kell a kollégium és csak ez van! És miért van csak ez? Nyilván azért, mert, ha más is lenne, akkor nemcsak ez volna. Az építetők elkezdene nek valogatni. A végén netán az épít-észek is?

Miklós Pál a Társadalmi, Szem-le 1982 októberi számában az „Új építészeti új társadalom (Major Máté, Ocskó Judit, Corvina) című könyvről írott kritikájában — visszatérve — kiábrándul-tan állapítja meg: „...ha ilyen terméketlen vitákkal, ha efféle még oly okos érvek és még oly bölcs gondolatok által döntetlen-re játszott teoretikus bajvívásokkal felt el ez a negyedik évti-zed, akkor nem lehet csodálkozni azon, hogy építészünk olyan, amilyen...”

Csak hogy ez fordítva igaz! Ha a jó építészeti új társadalmi igény ilyen erőltet, ha az építészeti alkotómunka feltételei ennyire hiányoznak, s ha ezért olyan építészünk, mint amilyen — ugyan miféle vitákra számított? Az építész persze ez esetben is megvitathatják — persze azután, ha majd a szalagot átvágták —, hogy mi lett volna ha a paneleket a magyar népi hagyományokkal összhangban fehérre, tulipánosra vagy — a város hagyományaira való utalással — sárgára festik. (Igen alkalmas, kockázatmentes téma...)

Az új ház talán, ha kétszáz lépésre emelkedik attól az átjárótól, amit a városépítés terén elért eredmények elismerését jelző érem átvételének emlékeztére néhány éve Hild-kapunak kereszteltek el. Igaz, hogy a Dóm teret ma emlékeztetéssé tevő szabadtéri nézőtéri tákolmányának — az új épülettől mért fizikai távolsága — ennek a távolságnak kevesebb, mint a fele. Szellemi távolsága pedig még ennyi sincsen...

BORVENDÉG BELA

Reszelék

A butaságot, mert létezik, tudomásul kell vennünk.

A butaság legtöbbször zavartalanul képes beilleszkedni.

A jóindulatú butaságot még szeretni is lehet.

A minden lében kanál, minden értekezleten szót kérő butaság nehezen viselhető el.

Az agresszív butaság veszélyes!

A rosszindulatú butaság az egyén és a társadalom első számú ellensége.

Az élet nem tükörsima út, melyen diadallal vonul saját kis életünk fátylas meneke.

Egy ismerősöm, vállalatá visszasságait bírálva így fakadt ki: — Ez már valóságos Szodomá és gonorrhoea!

— Mesélj! Hallom, izgalmas volt az értekezlet...

— Nem emlékszem semmire, csak szódabikarbónát kívántam, annyira égett a gyomrom!

Műveletlen ember! Összetéveszti az EKG-t az EKG-val; az MTK-t a TMK-val; a vizsgót a vízipókkal; a közle-ti nyugtát a közéleti nyugalommal; a hajszás életet a szajha életével; a közlekedést a közlekedőséssel...

Nem mind arany, ami fénylik. Ne vásároljunk hát kapu alatt aranygyűrűt.

Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát. Mindig az a nagy kapkodás... inkább alatot szedünk.

Vak vezet világtalant — egyenlő: meteorológus és turoológus sétál karonfogva.

Szemesnek áll a világ, vaknak az alamizsna. Milyen igaz! Még a vak is látja...

Másról beszél, mint Bodóné, ha a bor árát kérde. Barmulatos, hogy riportereink mennyi Bodónéval találkoz-nak!

Minden cigány a maga lovát dicséri. Fordítva már sem igaz; kevés ló dicséri a maga „cigányát”.

Dobbal nem lehet verebet fogni. De egész zenekarral sem...

Veri, mint kocsis a lovát. Lassan eltűnnek a lovak és a kocsisok; a verés egyelőre marad.

Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk. Kár, hogy az élet erről mit sem tud!

Ki korán kel, aranyat lel. Így aztán vissza is feket.

Aki nem dolgozik, ne is egyék. Aki tehát nem dolgozik — éhenhal. Szép, bölcs, okos, csak nem igaz! Mert ha igaz lenne... új temetőket kéne nyitni.

Aki másnak vermet ás, maga esik bele. Nem hiszem... a fél ország mánakon vándorogna!

BANKI MIHÁLY